

Δημητρούλια. Πέρυσι, επίσης, κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Κέδρος το αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα της Αξιώτη *Η Κάδμω* υπό την επιμέλεια της κ. Μαρίας Καραβούλια, καθηγήτριας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Η συνολική αυτή παρουσίαση του βίου και του έργου της Μέλπως Αξιώτη, σε συνδυασμό με τα βιβλία της κ. Βενετίας Αποστολίδου για τον Δημήτρη Χατζή και τη λογοτεχνία των πολιτικών προσφύγων, συμπληρώνει, χωρίς να ολοκληρώνει ακόμη, το κεφάλαιο της εξόριστης ελληνικής λογοτεχνίας. Οι εκδόσεις αυτές αποτελούν σημαντικό βοήθημα και έναυσμα έτσι ώστε τα *Τμήματα Νεοελληνικής Φιλολογίας* στο Μπρνο και στην Πράγα να συμβάλουν πιο ενεργά σ' αυτή την κατεύθυνση με έρευνα και δημοσιεύσεις σε συνεργασία με τα αντίστοιχα ελληνικά πανεπιστημιακά τμήματα.

Milan Konečný: Česko-novořecký slovník. Praha: Klub přátel Řecka, 2015, 635 str. ISBN 978-80-260-6357-5.

Martin Surovčák

Minulé číslo tohoto časopisu přineslo krátkou zprávu o zásadním počínu v oblasti česko-řecké lexikografie. Veřejnosti se vůbec poprvé dostal do rukou česko-novořecký slovník většího rozsahu, který si vědomě klade za cíl vyplnit dlouholetou mezeru v odborné literatuře. Pro zajímavost uvedme, že i první obsáhlejší novořecko-český slovník Theodora Nedělky (1982, 2. přepracované vydání vyšlo v roce 2002) vznikl poměrně pozdě s ohledem na společenskou situaci v tehdejším Československu. Poptávka po takovém slovníku existovala tehdy již po téměř dvě generace, a to nejen ze strany řecké komunity, která se zde na přelomu 40. a 50. let usadila.

Při překladu z češtiny do novořečtiny byli překladatelé, studenti a všichni ostatní zájemci o novořečtinu až dosud odkázáni prakticky jen na *Novořecko-český a česko-novořecký praktický slovník* (2006 a 2014), který vznikl jako přepracované a rozšířené vydání staršího oboustranného Papadopulosova kapesního slovníku z roku 1993. Protože však svým rozsahem a záběrem stěží mohl pokrýt potřeby profesionálních uživatelů jazyka, začal kolektiv pod vedením Růženy Dostálové zpracovávat česko-novořeckou část Nedělkova slovníku. Její příprava však uvázla z různých důvodů na mrtvém bodu a zatím nic nenasvědčuje tomu, že by práce spěla ke zdárnému konci. V kontextu situace, kdy dnes na českém trhu vycházejí

relativně obsáhlé slovníky i mnohem exotičtějších jazyků, než je řečtina, kterou s češtinou spojuje mimo jiné status úředních jazyků Evropské unie, představuje práce Milana Konečného skutečně mimořádný počín. Jeho výkon je o to obdivuhodnější, že se do sepisování více než šestisetstránkového opusu pustil sám, ačkoliv vzděláním není filolog.

Šest let vznikající slovník vyšel vlastním nákladem *Klubu přátel Řecka*, jehož je autor předsedou. Přípravy slovníku se tedy neujalo žádné ze zavedených nakladatelství, která se na tento typ odborné literatury specializují, a mohlo by tedy autorovi poskytnout cenné odborné rady a připomínky. Pravděpodobně by se tak podařilo vyhnout lapsu, že ze sazby vypadl celý oddíl písmene Ř, který je distribuován odděleně. Stranou nechávám konzervativní názor, že překladové slovníky by měli sestavovat rodilí mluvčí cílového jazyka, protože se sám domnívám, že moderní nástroje nabízejí možnosti, jak nedostatky plynoucí z nedokonalé znalosti cizího jazyka do značné míry eliminovat.

Přes nesporný přínos česko-novořecké lexikografii a vynaložené úsilí je třeba přiznat, že nedostatek odborných zkušeností autora se na zpracování slovníku podepsal. Celkový dojem snižuje metodologická nedůslednost a některé překladatelské přehmaty, o nichž bude řeč níže. U takto rozsáhlého slovníku postrádám především rozsáhlejší úvod, ve kterém by autor zevrubně popsal koncepci slovníku. Celý úvod se omezuje v podstatě jen na jedno souvětí, v němž autor skromně uvádí, že tento slovník má přechodně suplovat připravovanou česko-novořeckou část Nedělkova slovníku. I proto může vzniknout podezření, že ve skutečnosti tento slovník ani žádnou ucelenou koncepci nemá a hesla byla vybírána víceméně nahodile. Nedožíváme se, jakému okruhu uživatelů je slovník primárně určen, zda akademické veřejnosti, profesionálním překladatelům nebo běžným uživatelům. Ze struktury hesel je patrné, že slovník cílí především na české uživatele. Dílo svým zpracováním osciluje mezi několika druhy slovníku: překladovým, výkladovým, etymologickým, synonymickým a cizích slov. Obecně lze říci, že díky doplňujícím informacím upřesňujícím konkrétní použití výrazů přirozeně narůstá přidaná hodnota slovníku, ovšem jedině za předpokladu, že jsou tyto informace uváděny u všech hesel konzistentně, a to se bohužel autorovi dodržet nepodařilo. Zejména ojedinělé etymologické vysvětlivky (např. u hesel *kontemplace*, *komín*) z tohoto důvodu považuji za nadbytečné.

Co se týče zdrojů, autor v přehledu použité literatury uvádí již existující česko-novořecké překladové slovníky (mj. oboustranný slovník vydaný nakladatelstvím Kalokathi v Aténách v r. 2006), dále výkladové slovníky češtiny (*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, *Slovník spisovného jazyka českého I–IV*), výkladové slovníky řečtiny (*Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, *Νέο λεξικό της Δημοτικής*) a také překladové slovníky česko-řecké a česko-německé. Zde vzbuzuje rozpaký zastaralost

některých zdrojů, mezi nimiž extrémní případ představuje *Česko-německý slovník* Fr. Št. Kotta, vycházející v letech 1878–1893. Je škoda, že autor nesáhl po největších lexikografických příručkách reflektujících změny ve slovní zásobě zhruba v posledních dvaceti letech, protože heslář takto zůstal podle mého názoru zbytečně zatížen archaismy. Uznání si zaslouží snaha využívat také internetové zdroje, ač osobně *Google.gr* ani *Pons.com* nevnímám jako nejvhodnější volbu. Za mnohem efektivnější a spolehlivější bych považoval použití národních jazykových korpusů a překladových pamětí evropských institucí.

Ačkoliv sám autor nikde neuvádí přesný počet hesel, lze jej odhadovat zhruba mezi 50 000 až 60 000; rozsahem jde tedy o slovník, který v dějinách česko-novořecké lexikografie nemá obdoby. Pozitivně hodnotím záběr slovníku, který pokrývá jak slovní zásobu vztahující se k běžným lidským činnostem, tak i odbornou terminologii nejrůznějších oborů (lékařství, biologie, chemie, fyzika, matematika, technika, lingvistika, literární věda, filozofie, ekonomie, právo, náboženství aj.). Chvályhodná je snaha zachytit termíny z oblasti informačních technologií (viz například hesla *čtyřjádrový procesor*, *jazyk HTML*, *chytrý telefon* aj.). Dále ve slovníku nalezneme bohatou škálu expresivně zabarvených a jinak stylisticky příznakových slov i určité množství idiomů. Poněkud nepatřičně však mezi ostatními hesly působí vlastní jména světových osobností a méně známá toponyma. Vhodnější by zřejmě bylo zařadit propria do samostatné části na konci slovníku. Sporné je, zda vůbec měly být do překladového slovníku zahrnuty názvy literárních a filmových děl. Zároveň by slovníku prospěla revize hesel a vyřazení například dávno zaniklých státních útvarů (*Karelská autonomní sovětská socialistická republika*), názvů konkrétních společností (*The Financial Times*, *Německé dráhy*), politických hnutí (*Hamas*) nebo akcí lokálního charakteru (*Matematický klokan*), tím spíš, pokud nepatří mezi české a řecké reálie, a pravděpodobnost jejich vyhledávání uživatelem je tudíž minimální. Autor také mohl být opatrnější při zařazování hesel, která nemají ustálený překlad, případně se nepřekládají (*arboretum*, *Führer*, *husité*, *kobza*). Vyřadit by dále bylo vhodné archaismy, pro které existuje ekvivalentní vyjádření v současném jazyce (*podčárník*, tj. fejeton), a některé technické historismy (*kopírovat uhlovým papírem*, *písmovka / písemnice*). Jako nadbytečné se mi jeví i uvádění slovních spojení, jejichž překlad je odvoditelný z jednotlivých hesel (např. *řecký národ*) a nemají platnost idiomu.

Hesla jsou strukturována standardním způsobem. Tučně vytištěné heslo je doprovázeno zkratkou slovního druhu, případně gramatického rodu substantiv, poté následuje terminologické a stylistické zařazení daného výrazu. Nutno ovšem podotknout, že zkratky nejsou používány konzistentně (zcela je například opomenuto označování adjektiv a sloves). U řazení řeckých ekvivalentů autor často nerespektuje frekvenční vytižení výrazů ani zásadu „od obecnějšího ke konkrétnějšímu“,

například u hesla *čerpací stanice* na str. 55 je na prvním místě uveden speciální kontext čerpací stanice vodní elektrárny a teprve potom následuje běžnější význam benzinové čerpací stanice), případně je uveden sekundární význam na úkor primárního. Za největší kámen úrazu, který výrazným způsobem ztěžuje orientaci ve slovníku, lze však označit nezvládnuté hnízdování hesel. Namísto hnízdování se autor často uchyluje k vytváření mnohdy i několikaslovných hesel řazených volně za sebou (např. kolokaci typu adjektivum + substantivum je tedy nutné hledat pod příslušným adjektivem, nikoliv pod substantivem, což je běžná praxe).

Kvalita překladu hesel je kolísavá. Domnívám se, že hlavní úskalí spočívá v tom, že autor paradoxně vychází z již existujících překladů řeckých hesel do češtiny. Jen tak lze totiž vysvětlit fakt, že se mezi hesly objevují neexistující, ad hoc utvořená slova v češtině: např. *čtvrtorodý* (str. 59), *džbánkář* (str. 92), *lichocený* (str. 209), *nehoněný* (str. 261), *nechraptivý* (str. 261), *nepasený* (str. 267), *okrvatěný* (str. 307). Podobně nepřirozeně znějí v češtině kolokace typu *patriarcha Západu* (str. 324), *severořecký obyvatel* (str. 437), *slovo kojence* (str. 447) nebo pro češtinu netypický pozdrav *dobrý týden* (str. 75).

Bohužel lze čas od času narazit na otrocké překlady, jako například překlad idiomu *Jiříkovo vidění* (str. 155) jako *όραμα του Γιώργου*. Nepřesné jsou překlady určitých reálií, zejména gastronomických: například české *čevapčiči* (válečky z mletého masa) nelze do řečtiny přeložit jako *κεμπάπ*, ale spíše jako *σουτζουκάκια*. Podobně čes. *kyška* (zakysaný mléčný výrobek vznikající pomocí smetanové kultury) neodpovídá řec. *αϊράνι* (zředěný osolený jogurt).

Problematický je také příliš obecný, nebo naopak příliš zúžený význam řeckých překladů. Tak např. heslo *záchytka* je přeloženo jako *νοσοκομείο*, či naopak *aršík* jako *φυλλαράκι γραμματοσήμων*, přestože aršík nemusí obsahovat nutně jen poštovní známky, ale také kolky, samolepky apod. V jiných případech si české heslo a jeho řecký překlad neodpovídají stylisticky, viz např. *blb* (str. 35), *kočičinec* (str. 172), *kumšt* (str. 195), *nahlédnout* (str. 245).

Ojediněle se vyskytují chyby i v některých českých heslech, především u toponym, například **Kirgizstán* (Kyrgyzstán), **Lichtenstein* (Lichtenštejnsko), **Litevsko* (Litva), **Litvan* (Litevec), **Lužičan* (Lužický Srb), ale celkově je výskyt pravopisných chyb či překlepů minimální.

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že přívlastek „obdivuhodný“, kterým jsem označil slovník Milana Konečného v úvodu této recenze, byl míněn upřímně. Upozornění na nedostatky slovníku nemá odradit uživatele ani zpochybnit výkon autora, který jako laik na sebe vzal a dokázal završit úkol příslušející týmu lingvistů (těm se to v případě české neogrecistiky nepodařilo ani za bezmála dvě desetky let). Naopak doufám, že zmíněné kritické poznámky by mohly v budoucnu posloužit při přípravě nového, přepracovaného vydání této publikace.